

پیوست‌ها

بر اساس مصوبه شورای دبیران مجله پژوهش‌های راهبردی در علوم کشاورزی و منابع طبیعی، به منظور یادآوری، اطلاع‌رسانی و ثبت فعالیت‌های گذشته گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم، تعدادی از بیانیه‌های همایش‌های برگزار شده، چکیده طرح‌های پایان یافته یا خلاصه سخنرانی‌های ایراد شده، در هر شماره مجله به صورت پیوست و **بدون هیچ تغییری** آورده می‌شوند.

بیانیه همایش

کشاورزی قراردادی راه‌حلی سنتی برای مسائل جدید بخش کشاورزی^۱

ایرج ملک‌محمدی^۲

جلسه سخنرانی «کشاورزی قراردادی، راه حلی سنتی برای مسائل جدید بخش کشاورزی» در تاریخ ۱۴۰۰/۱۰/۲۹ توسط شاخه اقتصاد، ترویج و آموزش کشاورزی گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم، با شرکت استادان، پژوهشگران، اعضای فرهنگستان علوم و کارشناسان به صورت برخط (آنلاین) برگزار شد. در این جلسه، ابتدا آقای دکتر عباس شریفی تهرانی رئیس گروه علوم کشاورزی فرهنگستان، ضمن خیر مقدم به حاضرین، جلسه را افتتاح کردند و سپس آقای دکتر ایرج ملک‌محمدی دبیر علمی همایش، مطالبی درباره ضرورت‌ها و چالش‌های کشاورزی قراردادی و اهمیت آن در اقتصاد و ترویج کشاورزی ارائه دادند. سپس سخنران اصلی این همایش، آقای دکتر آرش دوراندیش از دانشگاه فردوسی مشهد، مطالب مبسوطی را درباره مشکلات بخش کشاورزی و راهکارهای برون رفت از آن، اهمیت و ضرورت کشاورزی قراردادی، به عنوان یک راهکار برای رفع مشکلات سنتی و جدید بخش کشاورزی و مزایا و معایب آن بیان کردند. پس از پایان سخنرانی‌ها، سؤال‌ها و اظهارنظرهای حاضران مطرح و موضوع‌های مختلف مورد بحث قرار گرفت.

تولید مشارکتی در بخش کشاورزی جهان و ایران دارای سابقه‌ای طولانی است. کشاورزی قراردادی با توجه به کمیت و کیفیت محصول، زمان و مکان تولید، فرآوری، بازررسانی و بازاریابی محصول از تنوع فراوانی در سطوح کشوری، منطقهای و محلی برخوردار است. کشاورزی قراردادی به اشکال گوناگون مانند «دولتی - کشاورزان» (ادارات انحصاری دخانیات، چغندر قند، پنبه)، «شرکتی - مردمی» (شرکت‌ها و اتحادیه‌های تعاونی روستائی و بنگاه شیمیائی وزارت کشاورزی)، «مردمی - مردمی» (تُجَّار، بُنکداران و پیمانکاران)، «مالکان - کشاورزان» و «کشاورزان - کشاورزان» در ایران رایج، بوده و هنوز هم مورد استفاده قرار می‌گیرد، اما سهم اندک آن در مدیریت تولیدات کشاورزی، نشان از استقبال نشدن از این شیوه بین کشاورزان و خریداران محصولات کشاورزی دارد. وزارت جهاد کشاورزی در دولت سیزدهم، توجه ویژه‌ای به گسترش کشاورزی قراردادی کرده و آن را از اولویت‌های سیاستی خود قرار داده است و سعی در اجرایی نمودن آن برای محصولات مختلف دارد. از این رو، لازم است که برتری‌ها و نارسایی‌های این شیوه تولید مورد بررسی قرار گیرد تا با برنامه‌ریزی مناسب بتوان از مزایای آن بهره‌مند شد.

۱- برگرفته از نشست هم اندیشی که در تاریخ ۱۴۰۰/۱۰/۲۹ در گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم ج.ا. ایران برگزار شده است.

۲- عضو وابسته گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم ج.ا. ایران و استاد دانشگاه تهران.

این بیانیه که برای ارابه به فرهنگستان علوم و استفاده سازمان‌ها و نهادهای اجرایی در بخش کشاورزی و دیگر بخش‌های مرتبط با بخش کشاورزی تدوین و ارابه شده از نتیجه‌گیری، هم‌اندیشی و نظرهای مطرح شده در سخنرانی و گفت‌وگوهای تخصصی فرهیختگان علمی و اجرایی شرکت‌کننده در این نشست فراهم آمده است. برای ترویج و گسترش کشاورزی قراردادی به عنوان رهیافتی در توسعه نظارت شده بخش کشاورزی، باید‌هایی از دیدگاه‌های مطرح شده و دستاوردهای این پویای علمی به عنوان راهکارها در این بیانیه علمی به شرح زیر ارابه می‌شوند.

۱- از آنجا که بی‌شک، توجه به تجربه کشورهای مختلف در کشاورزی قراردادی و استفاده از تجربه‌های پیشین طرح‌های افزایش تولید و کشاورزی پیمانی از سال ۱۳۵۴ در کشور ما می‌تواند در تقویت عوامل پیش‌برنده و رفع عامل‌های بازدارنده کشاورزی قراردادی در اجرا و جلوگیری از انحصار و رانت موثر باشد پیشنهاد و توصیه می‌شود که وزارت جهاد کشاورزی، موضوع کشاورزی قراردادی را با توجه به سوابق قدیمی آن و آسیب‌شناسی که در این مورد صورت گرفته، در دستور و برنامه کاری خود قرار دهد.

۲- کشاورزی قراردادی یک رهیافت حفاظتی در اقتصاد کشاورزی است که از دید ترویج یک تکنیک در تاکتیک اقتصاد مقاومتی تلقی می‌شود. از این رو باید برای توانمندسازی بخش کشاورزی در تأمین نیاز کشور ضمن حفظ تولید کننده برای ماندگاری در تولید، نیاز غذایی کشور و پایداری امنیت تولید و تولیدکننده در بخش گسترده کشاورزی از پژوهشگران، متخصصان، و کارشناسان خبره ترویج و آموزش کشاورزی برای طراحی و شبیه‌سازی مدل‌های مورد نیاز کشاورزی قراردادی در پایگاه‌های نمونه اولیه (پایلوت) استفاده کرد.

۳- کشاورزی قراردادی باید به عنوان راهکاری برای جلوگیری از مشکلات صادرات محصولات کشاورزی و در راستای تقویت آن و پیشگیری از برگشت محصولات صادراتی و رعایت استاندارد کشورهای واردکننده، مورد توجه کشاورزان، صادرکنندگان و برنامه‌ریزان بخش کشاورزی قرار گیرد.

۴- بخش کشاورزی باید پیش از ورود به کشاورزی قراردادی، سازوکارهای قیمت‌گذاری، ثبات قیمت‌های تضمینی و گسترش زیرساخت‌های نگهداری و حمل و نقل و دیگر زیرساخت‌های لازم را فراهم نماید.

۵- برای جلب اعتماد و پایداری پیمانکاران (کشاورزان) باید در مورد ابهام‌هایی مانند شیوه نظارت و ارزشیابی، محتوای قرارداد، نقش دولت، شرایط ورود بخش خصوصی، فرآیندهای اجرایی، ضمانت‌های اجرایی قوی و مطمئن و انحصاری نشدن، شفاف‌سازی شود.

۶- برای این که کشاورزی قراردادی به یک فرهنگ در کشور تبدیل شود، باید به موضوع منابع انسانی، مهندسی و مدل‌سازی ترویج و آموزش این شیوه تولید در کشاورزی و حتی حفظ، احیا، توسعه و بهره‌برداری از منابع طبیعی توجه ویژه گردد و حضور مروجان و کارشناسان آگاه ترویج و آموزش کشاورزی پشتوانه علمی و فن‌آورانه این شیوه در تضمین موفقیت آن باشد.

۷- از آنجا که کشاورزی قراردادی راهکاری برای جلب مشارکت بخش خصوصی در توسعه کشاورزی و اجرای وظایف دولت در این زمینه است، باید شرایطی فراهم گردد تا بخش خصوصی در عقد پیمان‌های کشت مشارکت نماید و دولت بیشتر نقش نظارتی در این زمینه داشته باشد.

آسیب‌شناسی مشارکت‌های مردمی در مدیریت‌های سنتی و نوگرایی منابع آب^۱

علیرضا سپاسخواه^۲

جلسه سخنرانی «آسیب‌شناسی مشارکت‌های مردمی در مدیریت‌های سنتی و نوگرایی منابع آب» در تاریخ ۱۸ خرداد ۱۴۰۱ توسط شاخه آبیاری گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم در فضای مجازی اسکای روم و با حضور بیش از ۹۰ نفر از استادان، پژوهشگران از دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، متخصصان آبیاری و مدیران آب کشور و اعضای گروه به صورت مجازی در فرهنگستان علوم برگزار شد.

در ابتدای جلسه آقای دکتر عباس شریفی تهرانی رئیس گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم ضمن خوش‌آمدگویی به شرکت‌کنندگان با ارائه بیاناتی جلسه را افتتاح و سپس آقای دکتر علیرضا سپاسخواه، رئیس شاخه آبیاری فرهنگستان علوم و دبیر علمی جلسه، درباره اهمیت موضوع سخنرانی، سخنانی ایراد کردند و نیز سوابق فعالیت‌های علمی سخنران جلسه، آقای دکتر داریوش حیاتی همکار مدعو گروه علوم کشاورزی و استاد دانشگاه شیراز را به استحضار شرکت‌کنندگان رساندند. بعد از آن سخنران، سخنان خود را آغاز و مطالب تخصصی مبسوطی در مورد نقش مشارکت‌های سنتی و نوگرایی مردمی در مدیریت منابع آب ارائه کردند.

با توجه به منابع بسیار محدود آب که اساسی‌ترین دارایی طبیعی کشور محسوب می‌شود چنانچه بهره‌برداری از آن هماهنگ با وضعیت اقلیمی و محیط زیستی صورت نگیرد، آسیب‌های وارده از آن اگر نتوان گفت جبران‌ناپذیر است، بدون شک ترمیم زیان‌های ناشی از آن پر هزینه و مستلزم صرف زمان بسیار طولانی خواهد بود. این در حالی است که این ثروت طبیعی، طی سال‌های اخیر تا حد زیادی مورد بی‌توجهی و استفاده‌های بی‌رویه قرار گرفته است و عملاً منابع آب-های زیرزمینی آن رو به زوال نسبی رفته است. در حال حاضر دو نهاد وزارت جهاد کشاورزی و وزارت نیرو متولیان مدیریت عرضه و تقاضا، و حفاظت از منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی کشور هستند، اما تا به حال فعالیت‌ها و برنامه‌های اجرایی به کار گرفته شده نه تنها به طور ملموس ناموفق بوده است، بلکه در مواردی نیز در زوال این منبع حیاتی مهم، سهم قابل ملاحظه‌ای داشته است. فرهنگستان علوم برای پرداختن به این موضوع مهم به دفعات جلسات هم‌اندیشی را با مشارکت صاحب‌نظران برگزار کرده و طی بیانیه‌هایی هشدارهای لازم را ارائه داده است. در جمع بررسی‌ها نشان می‌دهند که حفاظت منابع آب بدون مشارکت‌های مردمی و بویژه ذینفعان بی‌نتیجه بوده و در گروی طراحی برنامه‌هایی بر پایه اصول علمی می‌باشد.

پس از پایان سخنرانی‌ها، سوال‌ها و اظهارنظرهای حاضران مطرح و موضوع‌های مختلف مورد بحث قرار گرفت و نکته‌نظرهای مطرح شده در سخنرانی و بحث‌های متعاقب آن، به شرح زیر جمع‌بندی و ارائه شد:

❖ برای رهایی از بحران آب و اعمال مدیریت صحیح منابع آب باید از نگاه تک بعدی اقتصادی پرهیز شده و به ابعاد اجتماعی، اخلاقی و سیاسی آب، توجهی ویژه مبذول شود.

۱- برگرفته از نشست هم‌اندیشی که در تاریخ ۱۴۰۱/۳/۱۸ در گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم ج.ا. ایران برگزار شده است.
۲- عضو پیوسته گروه علوم کشاورزی فرهنگستان علوم ج.ا. ایران و استاد دانشگاه شیراز.

- ❖ با توجه به ویژگی چند وجهی منابع در حیات جامعه نگرش تک‌بعدی (Uni-disciplinary) و تکیه صرف بر متخصصان فنی در زمینه آب با رویکرد چند بعدی (Inter-disciplinary) جایگزین شود تا بتوان بحران آب در کشور را مدیریت نمود.
 - ❖ برنامه‌ریزی تراکم و الگوی کشت در مناطق مختلف کشور، باید مبتنی بر ظرفیت منابع آب مناطق مختلف کشور صورت گیرد و برای جلوگیری از تشدید مضاعف بحران آب، باید از عدم همخوانی و تناسب این دو متغیر به شدت اجتناب کرد.
 - ❖ برای گذار از بحران موجود آب در کشور، ضروری است که در یک بازه زمانی کوتاه، حداقل یک سوم استفاده از منابع آب موجود در بخش کشاورزی، کاسته شود که اجرای این مهم، به اقدامی سریع و جدی نیاز دارد.
 - ❖ قوانین موجود در کشور، در زمینه آب، باید به طور جدی بازنگری و اصلاح شوند.
 - ❖ برنامه‌ریزی توسعه و آمایش سرزمین در کشور، باید بر مبنای منابع آب موجود و چالش‌های حاصل از کمبود آب در نقاط مختلف کشور صورت پذیرد.
 - ❖ آگاه‌سازی و فرهنگ‌سازی عمومی در زمینه بهره‌برداری بهینه از منابع آب و جلب مشارکت‌های مردمی یک ضرورت جدی است و دولت، نهادهای آموزشی و نهادهای مدنی باید به وظیفه مهم خود در این زمینه عمل کنند.
 - ❖ برای مدیریت بهینه آب، سازمان‌دهی کشاورزان و بهره‌برداران منابع آب در قالب تشکلهای و گروه‌های همیار آب بر اساس یک اساسنامه صحیح و مناسب، ضروری است.
 - ❖ برای جلب مشارکت مردمی در مدیریت منابع آب کشور باید بجای تکیه بر روش‌های سخت‌افزارانه، به روش‌های نرم‌افزارانه روی آورد.
 - ❖ -حکمرانی و مدیریت یکپارچه آب در کشور باید از قالب شعار خارج شده و جامعه عمل بپوشد که مستلزم مهیاسازی زیرساخت‌های نرم افزاری و سخت افزاری لازم و فراهم آوردن زمینه‌های قانونی و اجرایی برای این امر مهم و کلیدی است.
- در پایان شرکت کنندگان از مسئولان فرهنگستان علوم جهت برگزاری این نشست، تشکر و قدردانی نموده و خواستار انعکاس دغدغه‌های خود در زمینه مدیریت منابع آب کشور به مسئولان کشور شدند.